

BEELD ANP

UIT: PAROOL, 4 JUNI 2022 ONDER 'OPINIE'

De overheid zou burgers vaker het voordeel van de twijfel moeten geven, schrijft Theo Veltman. Niet alleen omdat je als burger machteloos bent tegenover de overheid, maar ook omdat ze daarmee het vertrouwen in die overheid kan vergroten.

Theo Veltman 4 juni 2022, 03:00

Aarzelend stemde ik de laatste keer nog. Vooral aarzelend, omdat 'de politiek' mij niet goed meer vertegenwoordigt. Armoede in Nederland bijvoorbeeld, wordt niet structureel bestreden. Terwijl dat een grote opbrengst kent: maatschappelijk, menselijk en financieel.

Maatschappelijk, omdat er veel verborgen arbeidspotentieel is dat niet wordt benut vanwege lage opleidingen of slechte gezondheid. Menselijk, omdat armoedegezinnen zorgen hebben waardoor het welzijn laag is en vaker een slechtere gezondheid, want te weinig geld voor gezond voedsel en lange wachttijden in de zorg. En, financieel, omdat armoedegezinnen tijd en geld kosten.

Zij leggen vaker een groter beslag op maatschappelijke hulpverlening als (jeugd)zorg en bijstand. De kinderen van deze gezinnen hebben kleinere kansen op een goed, gezond leven en goed onderwijs (*NRC*, 25 mei). Terwijl bekend is dat zij de opgelopen achterstand later moeilijk kunnen inhalen. Bovendien is de kans groot dat mensen zonder werk en met voortdurende geldzorgen zich mentaal terugtrekken van de samenleving, radicaliseren, omdat zij zich niet geholpen voelen door de overheid.

Regelkramp

Dat verbeteren vraagt een aanpak over een langere periode dan de electorale, waarin diensten van de overheid samenwerken op structurele basis, om steun en stimulans te bieden op maat van de behoefte en de mogelijkheden van het specifieke gezin. Zoals de Nationale Aanpak Rotterdam Zuid. Dit programma opereert vanaf 2012 in een Rotterdamse wijk met gezinnen met lage inkomens en vaak zonder werk. Het heeft een focus op het helpen van mensen aan werk en onderwijs.

Ook mensen met een modaal inkomen hebben inmiddels aantoonbaar last. Woningen zijn onbetaalbaar geworden. De overheid schiet in haar regelkramp en legt nog meer beperkingen op aan burgers om een dure woning te kunnen betalen. Mevrouw Smid in haar te grote gezinswoning kan niet weg, want geen 'levensloopbestendige woning' beschikbaar (*NRC*, 23 mei). De mensen met geld kunnen woningen kopen en vinden hulp bij advocaten en privéklinieken.

Wel de lasten, niet de lusten

Sinds de paarse kabinetten van Wim Kok moeten burgers op 'eigen kracht'. Dertig jaar later hebben burgers steeds meer de lasten van democratisch vastgestelde regels, die bovendien rücksichtslos gehandhaafd worden op kosten van de burger. De democratische lusten zijn sterk afgenomen, want in de praktijk weinig hulp voor de burger. De maatschappelijke hulp die er nog is, is meer niet of niet op tijd beschikbaar, dan wel (*FD*, 25 mei, *Zorginfarct*). De zorg kan het werk niet aan, ouderen krijgen nauwelijks hulp als zij thuis wonen, er is weinig juridische hulp etc.

Burgers krijgen duizenden euro's boetes. Ook als ze wat vergeten à 46 euro (*Het Parool*, 9 mei, *AirBnB*). Of als zij zich vergist hebben of iets anders deden om de regel na te leven dan wat deze voorschrijft (Toeslagen, Verhuur). Men denkt meer vanuit regels en maatregelen dan vanuit mensen. De Raad van State, het hoogste beroepsorgaan, lijkt net zo regelgebonden te kijken als de rechters, net als de Tweede Kamer landelijk en de gemeenteraad lokaal als het gaat om de uitvoering van beleid. Terwijl zij moeten toezien op een rechtspraak respectievelijk overheid die eveneens menswaardig rechtvaardig is, ook bij individuele gevallen en kleine groepen burgers.

Het Sociaal Cultureel Planbureau onderkende bovendien recent onder andere dat burgerparticipatie bij de overheid vooral gaat om 'zelfredzame participatie', waar burgers zonder vergoeding overheidstaken uitvoeren. Men lijkt meer vanuit zichzelf bezig dan vanuit burgers.

Gemiste kans

Als individu ben je machteloos tegen de overheid. Tenzij journalisten en vasthoudende Tweede Kamerleden zich ermee bemoeien. Ook signalen van de Nationale Ombudsman leiden niet direct tot actie.

Waar ambtenaren en bestuurders kunnen rekenen op ongelimiteerde juridische bijstand, betaald uit de belastingcenten, moet de burger dat zelf betalen. En, wie kan dat met de tarieven van advocaten? Sterker, áls je dan wint, weigert de lokale overheid de advocaatkosten te vergoeden aan de burger (*Het Parool*, 23 mei, *Opinie Woonfraude*). Terwijl die overheid daar zelf al kon zien dat het een periode betrof vóór de regel van kracht werd en de boete dus onterecht opgelegd.

Het is een voorbeeld van het onvermogen van de overheid om haar burgers goed te bedienen. En ook een voorbeeld van het gemak waarmee de overheid geld uitgeeft voor procedures tegen haar burgers; van de gemiste kansen om een burger het voordeel van de twijfel te geven en het rechtsgevoel te versterken. Je kan dat een onmachtige overheid noemen. Ik noem het een overheid die niet meer weet waar ze voor is en door wie ze wordt betaald.

Deze overheid tast het rechtsgevoel aan van de getroffen burgers en de mensen om hen heen, die de verhalen horen. Als dat één verhaal is, nou ja. Als dat er meer zijn, wordt het gevoel bevestigd. En, de laatste jaren zijn er veel gevallen bekend geworden waarin de overheid mensen onrechtvaardig heeft behandeld. De politiek, de overheid, schiet zichzelf in de voet.

De menselijke maat

De opkomst bij verkiezingen daalt. Hoewel de samenhang tussen een als onbehulpzaam ervaren overheid en de opkomst niet wetenschappelijk is bewezen, lijkt de kans groot dat die er is. Ook vanuit die optiek is het dus wenselijk dat de overheid en de rechtspraak de oordeelsvorming bij zaken niet alleen baseren op rechtvaardigheid en rechtsgelijkheid, gewaarborgd door democratisch vastgestelde regels. Vooral bij zaken van individuele burgers en kleine groepen moeten zij ook een belangrijke rol geven aan de menselijke maat en menswaardige rechtvaardigheid, gewaarborgd door een vastlegging van de combinatie van navolgbare feiten, indrukken en redeneringen die leiden tot de conclusie dat een afwijking van regels in die situatie gerechtvaardigd is. Dan, immers, kan geleerd worden van ervaringen, goede en minder goede.

Niemand is gelijk aan de ander; geen situatie is gelijk aan de andere. Laten we dus niet net doen alsof dat wel zo is als het gaat om recht en maatschappelijke hulp. Uitzonderingen bevestigen de regel en, bij een goed gebruik, herbevestigt en versterkt dit de legitimatie van de democratie.

Theo Veltman heeft een langdurige ervaring bij de overheid in diverse functies, landelijk en lokaal.